

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Waarom bewaren we dit eigenlijk? Kritische reflectie op erfgoed in de geschiedenisles

Savenije, G.

Publication date

2015

Document Version

Author accepted manuscript

Published in

Kleio

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Savenije, G. (2015). Waarom bewaren we dit eigenlijk? Kritische reflectie op erfgoed in de geschiedenisles. *Kleio*, 56(3), 18-21.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Dit manuscript is gepubliceerd in Kleio:

Savenije, G.M. (2015) Waarom bewaren we dit eigenlijk? Kritische reflectie op erfgoed in de geschiedenisles. Kleio 3, pp. 18-21.

Waarom bewaren we dit eigenlijk? Kritische reflectie op erfgoed als onderdeel van de geschiedenisles

Geerte Savenije

Tussen houten wanden die doen denken aan het ruim van een slavenschip, vertelt een rondleider van het Nationaal Instituut Nederlands Slavernijverleden en Erfenis (NiNsee) leerlingen over de omstandigheden op deze schepen. De leerlingen kunnen nauwelijks geloven wat ze horen als ze omschrijft hoe mensen drie maanden geketend in het schip lagen terwijl overal om hen heen mensen hun behoefte lieten lopen en soms zelfs stierven. Een dergelijke kennismaking met een gevoelig onderwerp tijdens een museumbezoek kan veel indruk maken op leerlingen. Maar wat kan zo'n ervaring nu bijdragen aan geschiedenis leren?

Er is nog nauwelijks iets bekend over hoe leerlingen geschiedenis leren tijdens een museumbezoek.¹ Er zijn wel allerlei verwachtingen. Musea zouden bijvoorbeeld het verleden tot leven kunnen wekken door leerlingen in contact te brengen met historische voorwerpen en beeld- en geluidsfragmenten. Een andere verwachting van museumbezoek is dat leerlingen meer waardering krijgen voor bepaalde geschiedenis en het meer als iets van henzelf, dat past bij wie zij zijn, gaan beschouwen. Juist bij gevoelige onderwerpen kunnen leerlingen erg verschillen in de manier waarop zij betekenis geven aan het verleden.² Wanneer het geschiedverhaal gepresenteerd wordt als Nederlands erfgoed kan dit spanningen geven tussen leerlingen en hun docent en tussen leerlingen onderling. Wat in een museum als Nederlands erfgoed gepresenteerd wordt, zal niet per definitie door alle leerlingen zo gezien worden. Aan de hand van twee projecten, één over slavernij en één over de Tweede Wereldoorlog, heb ik onderzocht hoe leerlingen beelden vormen van gevoelige geschiedenis en hoe ze er betekenis aan geven wanneer ze een museum of monument bezoeken. In mijn onderzoek hanteer ik de definitie dat geschiedenis gevoelig kan zijn omdat het een heel verschrikkelijke gebeurtenis betreft, maar ook omdat mensen in het heden zich sterk verbonden voelen of identificeren met de mensen in het verleden.

Beide projecten bestonden uit een voorbereidende les op school, een les in een museum en een afsluitende les op school. In het eerste project hebben HAVO 2 leerlingen de tentoonstelling 'Doorbreek de stilte' in NiNsee bekeken en daarnaast het Nationaal Slavernijmonument bezocht. In het tweede project hebben leerlingen uit VWO 4 en 5 de tentoonstelling 'Kind in oorlog' in Museon bezocht, waar ze de workshop 'Oorlogskinderen in gesprek' hebben gedaan. Met behulp van vragenlijsten, interviews en observaties van groepsworkshop heb ik de leerlingen gevolgd tijdens de projecten. Ik zal me in dit artikel richten op mijn onderzoek naar de betekenisgeving aan deze geschiedenissen door de leerlingen: vonden ze de geschiedenis belangrijk, hoe was dat gerelateerd aan hun identiteit en hoe onderhandelden ze over deze betekenissen? Leerlingen doen nadenken over de betekenis van het verleden voor henzelf en voor anderen is een belangrijk onderdeel van ons vak. Het kan hen motiveren en het draagt bij aan inzicht in structuurbegrippen als standplaatsgebondenheid en multiperspectiviteit. Want waarom worden bepaalde sporen uit het verleden nu wel bewaard en andere

¹ Gosselin (2011).

² Zie bijvoorbeeld: Peck (2010).

niet? Dat zegt iets over wat ‘wij’ belangrijk vinden en daarmee ook over wie ‘wij’ zijn. Maar wie hoort er bij die ‘wij’ en zijn er ook andere perspectieven?

Betekenisgeving aan het verleden verbinden aan identiteit

De projecten in het onderzoek gaven de leerlingen zicht op de verschillende manieren waarop in de Nederlandse samenleving betekenis aan het verleden wordt gegeven. Zoals een leerling bijvoorbeeld beschreef naar aanleiding van haar ontmoeting met het Nationaal Slavernijmonument: “ik zag het en toen dacht ik zo van, want je zag ook van die roosjes d’r op en zo, en toen dacht ik ja als een roosje, ja veel mensen denken d’r nog aan en zo, het is echt belangrijk voor hun. Ook door die roosjes, het zag er echt heel erg zielig uit”. Deze leerling was geraakt door het zien van de rozen die mensen hadden achtergelaten bij het monument. Misschien deden de rozen haar ook denken aan de manier waarop mensen begraafplaatsen bezoeken of herdenkingen van de Tweede Wereldoorlog bijwonen. Door de rozen realiseerde ze zich dat mensen in Nederland de slavernijgeschiedenis herdenken en dat deze geschiedenis voor hen nog steeds levend is.

Ook boden de projecten de leerlingen de ruimte om hun éigen ideeën over betekenisgeving te verkennen in relatie tot hun eigen identiteit. Een leerling gaf bijvoorbeeld aan dat zij zich enerzijds niet persoonlijk geraakt voelde door de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog vanwege haar Marokkaanse achtergrond en er anderzijds veel betekenis aan hechtte vanwege haar scholing en haar leven in Nederland. Het bleek echter dat dit telkens weer anders werkte en dat bij de ene leerling diens islamitische identiteit de oorlog bijvoorbeeld heel dichtbij bracht, terwijl ze voor een ander juist afstand creëerde. De projecten boden de leerlingen de kans om deze relaties te verkennen en uit te wisselen. In één van de lessen bespraken twee leerlingen aan de hand van tekeningen welk verhaal ze belangrijker vonden voor een documentaire over de Tweede Wereldoorlog: een verhaal over onderduikers (plaatje 2) of een verhaal over Marokkaanse krijgsgevangenen die voor de Duitsers dwangarbeid moesten leveren in Zeeland (plaatje 3).

Plaatje 2 en 3 binnen het thema ‘Verhalen van Nederlandse families over de WOII’

De leerlingen bespraken dit als volgt:

Sofia Ok waarom heb jij plaatje 3?

Salima Dit spreekt mij aan

Sofia Eh waarom spreekt het jou aan? Omdat ze een hoofddoek draagt

Salima Nee omdat ik Marokkaan, ze is Marokkaans

Sofia Nee, je moet je moet plaatje 2 nemen, weet je waarom?

Salima Nee, ik wil dit gewoon doen. Waarom spreekt dat jou aan?

Sofia Omdat, kijk, zo kwamen verschillende mensen in aanraking met verschillende verhalen, door die onderduikers die zij in huis namen. Dat is toch veel beter dan ... Dit is divers, dat niet.

Het derde lid van het groepje benadrukte het standpunt van Sofia dat het belangrijk is om diverse culturen in het verhaal op te nemen en niet alleen de Marokkanen. In dit drietal kwam een aantal keer het verschil naar voren tussen een leerling die koos vanuit haar Marokkaanse en later ook Haagse identiteit enerzijds en twee leerlingen die vanuit een Nederlands of wereldburgerschap kozen anderzijds. De leerlingen verkenden op deze manier wat volgens hen geldige redenen zijn om bepaald erfgoed belangrijk te vinden.

Kritische reflectie op erfgoed

Een perspectief dat tijdens de projecten echter niet besproken werd was de mogelijkheid om een bepaalde geschiedenis of erfgoed niet belangrijk te vinden, hoewel dit perspectief voor veel leerlingen wel interessant was, omdat ze er niet altijd persoonlijk belang aan hechtten dat het betreffende erfgoed bewaard bleef. Juist de vraag of erfgoed wel bewaard moet blijven kan bijdragen aan geschiedenis leren. Het geeft leerlingen inzicht in hoe geschiedenis en erfgoed gemaakt worden door mensen in het heden en welke rol de identiteit, context en het perspectief van die mensen daarin spelen – standplaatsgebondenheid. Het is daarvoor wel noodzakelijk dat geschiedenisdocenten en museumdocenten bereid zijn om hun eigen relatie tot het erfgoed te bevragen: waarom wordt dit bewaard en wat zegt dat over onze samenleving? Dit soort kritische reflectie zou een mooie afsluiting kunnen zijn van een bezoek aan een museum.

Carla van Boxtel en Maria Grever doen in hun boek *Verlangen naar tastbaar verleden* verschillende aanbevelingen voor het leren met en over erfgoed in de geschiedenisles. Om leerlingen inzicht te geven in erfgoed is het van belang om de vraag van de betekenis van erfgoed expliciet te maken. Leerlingen krijgen daarmee ook de ruimte om zich hier een mening over te vormen. In één van de projectlessen bespraken de leerlingen bijvoorbeeld in groepjes welke thema's ze het belangrijkste vonden voor een tentoonstelling over slavernij, aan de hand van een aantal afbeeldingen zoals deze hieronder.

Alle tekeningen door Wim Euveman

De leerlingen bespraken of overblijfselen van de slavernij, zoals de slavenketting die hij vasthoudt, met zorg bewaard moet worden en tentoongesteld in een museum, zoals het mooie kussen symboliseert, óf dat het weggegooid moet worden in de prullenbak. Docenten kunnen zo'n gesprek begeleiden door met leerlingen criteria voor betekenisgeving te bespreken. Is iets van belang omdat

het veel mensen heeft geraakt, omdat het een grote verandering ten gevolg had, omdat het inzicht geeft in verleden of heden? Jannet van Drie heeft in Kleio voorbeelden gegeven van hoe je leerlingen met deze criteria voor historische significantie kunt laten werken. Wanneer een bepaalde geschiedenis gevoelig is, kan dit spannend zijn en veel vragen van de docent. Juist bij gevoelige geschiedenis is het echter belangrijk om leerlingen te helpen die relatie met het heden te onderzoeken en hun argumenten te onderbouwen.³ Op deze manier kunnen erfgoedprojecten een ideale context vormen om leerlingen inzicht te geven in betekenisgeving aan het verleden door henzelf en door anderen en hen te laten ontdekken dat zij zelf ook deel kunnen nemen aan het continue debat over wat deel uitmaakt van ‘het’ Nederlands erfgoed.

Literatuur

M. Grever en C. van Boxtel (2014). *Verlangen naar tastbaar verleden. Erfgoed, onderwijs en historisch besef*. Uitgeverij Verloren, Hilversum.

J. van Drie (2013). Hoe bepalen we wat belangrijk is om te leren? Historische significantie in de klas. *Kleio*, 54(5), 38-41.

V. Gosselin (2011). *Open to interpretation: Mobilizing historical thinking in the museum*. (Proefschrift). University of British Columbia, Vancouver, Canada.

McCully e.a. (2002). 'Don't worry, Mr Trimble. We can handle it': Balancing the rational and the emotional in the teaching of contentious topics'. *Teaching History*, 106, 6-12.

C. Peck (2010). "It's not like I'm Chinese and Canadian. I'm in between": Ethnicity and students' conceptions of historical significance. *Theory and Research in Social Education*, 38(4), 574-618.

Dit onderzoek is onderdeel van een breder NWO-programma over erfgoededucatie dat werd uitgevoerd onder leiding van Maria Grever en Carla van Boxtel bij de Erasmus Universiteit Rotterdam. Veel dank aan Mariëlle Heuvelmans, Sander Boek, Maria Karg en Gert-Jan van Rijn, wiens praktijk ik heb mogen onderzoeken.

Zie voor het gehele proefschrift *Sensitive History under Negotiation: Pupils' Historical Imagination and Attribution of Significance while Engaged in Heritage Projects*: <http://repub.eur.nl/pub/77453/>, of mail de auteur voor een gedrukt exemplaar.

Geerte Savenije is onderzoeker aan het Research Institute of Child Development and Education en docent aan de eerstegraads lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam.

³ Mc Cully e.a. (2002). Het project *Oorlog op vijf continenten* geeft docenten handreikingen om de Tweede Wereldoorlog te bespreken en biedt ook trainingen aan in het lesgeven over gevoelige geschiedenis. U kunt hiervoor contact opnemen met Marc Kropman, zie o.a. http://www.expertisecentrum-geschiedenis.nl/index.php/Oorlog_op_5_continenten.